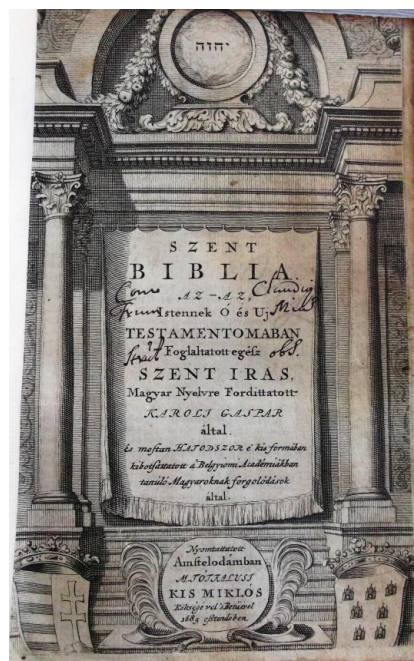
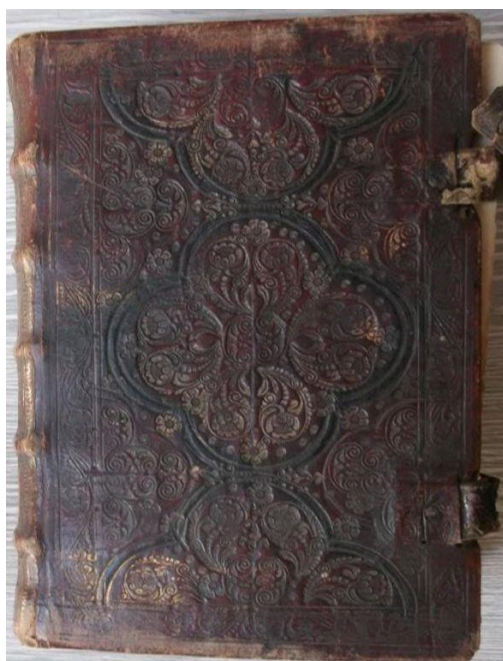

**SOLATIUM NEOSTADIENSE – NÉMETÚJHELYI VIGASZTALÁS
ISMERETLEN KÖLTŐ LATIN ÉS MAGYAR BÖRTÖNVERSE
(BÉCSÚJHELY, 1690 KÖRÜL), BEJEGYZVE
A KOLOZSVÁRI FERENCESEK KÖNYVTÁRÁNAK
„ARANYAS BIBLIÁJÁBA”**

GYULAI ÉVA

Tótfalusi Kis Miklós Aranyas Bibliája a kolozsvári ferences könyvtárból

Habent fata biblia. Igen, *biblia* és nem *libelli*, hiszen a *biblion* (βιβλίον) jelentése görögül – akárcsak a *libellus* latin szóé –: „könyvecske”, az előbbi a *βιβλος*, az utóbbi a *liber* deminutív formája. Több mint kétszáz bibliapéldánynak valóban különleges sors jutott a 21. század elején, hiszen bekerült Barna György (1946–2015) miskolci műgyűjtő, a miskolci Lézerpont Látványtár létrehozója bibliagyűjteményébe. A nagy értékű kollekció egyik darabja több szempontból is kiemelkedő fontosságú, egyrészt a magyar könyvtörténet és az egyetemes bibliakiadások aspektusából, másrészt a possessori bejegyzések miatt.

1–2. A kolozsvári ferencesek Aranyas Bibliájának (1685) kötetablája és címlapja.
Barna György bibliagyűjteménye, Miskolc (a Szerző felv.)

Barna György bibliagyűjteményének példánya a Károli v. Károlyi Bibliák kiadásának történetében is fontos helyet foglal el, hiszen Misztótfalusi/Tótfalusi Kis Miklós amszterdami kiadású „Aranyas” Bibliájáról van szó, amelyet az erdélyi nyomdász és tudós 1685-ben nyomtatott ki, nevét egyébként gazdagon aranyozott németalföldi kötéséről kapta, a kisméretű bibliák ugyanis kalandos úton, eredeti kötésükben kerültek Erdélybe. A miskolci példány értékét is növeli az eredeti vaknyomásos, aranyozott vörös bőrkötés. Az igazi meglepetést azonban a rézmetszetes díszcímlapon fekete tintával beírt possessori bejegyzés okozza, hiszen a teljes magyar református biblia 6. kiadása egykor a kolozsvári (latinul: *Claudiopolis*, németül: *Clausenburg*, ma: Cluj-Napoca, Románia) ferencesek tulajdonában volt: *Conv(entus) Claudiopo(litanus) F(rat)rum Min(orum) Strict(ioris) Obs(ervantiae)*.

A bejegyzés évszámot nem tartalmaz, ezért csak annyit tudhatunk, hogy az 1685-ben Amszterdamban megjelent Tótfalusi-féle Biblia, a végén Szenczi Molnár Albert zsoldárfordításaival (ezek az 1608. évi Hanau-i Bibliában jelentek meg először a Károli Biblia kiegészítéseként, azután, hogy Szenczi Molnár Albert 1607-ben Hernborban kiadta *Psalterium Hungaricum*-át) 1725 után került az obszerváns ferencesek kolozsvári rendházának birtokába, hiszen a ferencesek 1725 júniusában telepedtek le ismét a városban, miután a jezsuitáktól megkapták a középkori domonkos kolostort és templomot. A korábbi tulajdonosokra vonatkozóan nincsen bejegyzés a könyvben, a református biblia talán valamilyen hagyatékkal került a rendház könyvei közé, itteni felbukkanása jelzi, hogy a kolostori könyvtárak a 18. században sem csupán liturgikus célokat szolgáltak. A címlap előtti szennylapra, 17. század végi írással, latin disztichont írtak be:

Ad miseros Providentiae Seu Decreti divini

Calvinum haec tantum credens docuisse magistrum

Fallitur hic nimium rexelus aequae docet.

A kétsoros epigramma címe szerint a gondviselés vagy isteni elrendelés „szerencsétlenjeihez”, azaz a predestináció (*decretum divinum immutabile*) tanát magukénak valló reformátusokhoz szól. A hexameter jelentése: Aki azt hiszi, hogy csak Kálvin magiszter tanította ezeket [a tanokat], nagyon is téved, mert Drechsler (Drexler) is szintúgy tanítja. Az enigmatikus kétsoros vers több kérdést is felvet, az egyik, hogy mikor írták a bibliába, a másik, hogy ki volt az a Drechsler (v. Drexler), akit az ismeretlen bejegyző említ. Sajnos, egyikre sincs válasz, igaz, a magyarországi reformáció történetéből ismert Matthias Drechsler, a bányavidéki Bélabánya (ismert Fejérbánya néven is, németül: Düllen/Dülln, ma: Banská Belá, Szlovákia) evangélikus jegyzője (*syndicus*), akinek lányát 1687-ben¹ vette el Kassai (Cassai) Mihály (1640–1724), a hallei magyar könyvtár alapítója.² A bibliába beírt epigrammában bujkáló

¹ *Thalassius Auspicatissimus Nuptiis Viri... M. Georgii Michaelis Cassai*. Literis Schultzi-anis, Wittenberg, 1687. RMK III. 3482.

² RAFFAY Sándor: A hallei magyar könyvtár. *Theologiai Szaklap*, XI. (1907)/3–4. 244–261. Itt: 245.

gúnny alapján a verset a reformáció, főként a kálvinizmus tanainak elutasítója jegyezhetette be, talán azután, hogy az Aranyas Biblia eredeti, protestáns tulajdonosától katolikusokhoz került.

Ad lectorem – A kedves olvasóhoz

Az 1685. évi amszterdami biblia minden bizonnyal a szennylapjaira bejegyzett latin és magyar verssel együtt került a kolozsvári ferencesekhez. A *Solatium Neostadiense – PATIENTIA* (= Bécsújhelyi vigasztalás – TÜRELEM) c. latin és a *Német Ujhelyi Vigasztalás* c. magyar vers, az előbbi fordítása, címük alapján egy bécsújhelyi – latin nevén: *Neostadium*, korabeli magyar nevén: *Németújhely* (ma: Wiener Neustadt, Ausztria) – börtönben raboskodó (protestáns) személyhez szóló vigasztalás(ok). A kéziratos költemények közül a latin verset a 17. század utolsó évtizedében írtak be a bibliába, erre utal a 17. század végi írásmód is, az „e” jellegzetes, középkorra visszamenő kétvonalas írásával. A magyar vers más kéztől van, talán később, de hasonlóan a 17. és 18. század fordulóján íródhatott.

Kérdés, hogy a versek mikor keletkeztek: I. Lipót magyar király említése mindenképpen 1657 utánra datálja a költemények születését. A keletkezés idejének meghatározásához további segítséget adhat, hogy a latin vers, majd magyar fordítása egy I. Lipót és bírósága által, feltehetően felségárulás, összeesküvés bűnével elítélt és Bécsújhelyen bebörtönzött magyar nemeshez és magyar nemesről szól, azaz a lipóti abszolutizmus időszakáról, de nem tudjuk, vajon az 1681. évi országgyűlés előtt vagy azt követően történt a vers hőségnek perbe fogása és elítélése.

A versek szerzősége további források előkerülése nélkül nem tárható fel, sőt még az sem, hogy a rövidebb latin és a hosszabb magyar vers egyazon költőtől való-e, amit valószínűnek tartunk. A szennylapokra beírt latin vers költőjéről legtöbbit a versekhez készült ajánlások árulnak el, a rövidebb, hexameterekben írt ötsoros latin ajánlás (*Ad lectorem*), amellet, hogy az esetlegesen előforduló hibákért, szokás szerint, előre elnézést kér az olvasótól, a költőről csak annyit árul el, hogy nem iskolákban tanulta a versírást (*Poesis*), hanem „autodidakta” módon: fáradtság, a költészet iránti tehetség és hajlam, rendszeres olvasás (*labor et genius propensio, lectio frequens*) révén vált belőle otthonában „műveletlen költő” (*incultus poeta*). A poézishez szükséges meghitt szabadidőt (*otia nota*) a boldogból szerencsétlenné változó kor (*foelix jam nubilis aetas*) biztosította neki.

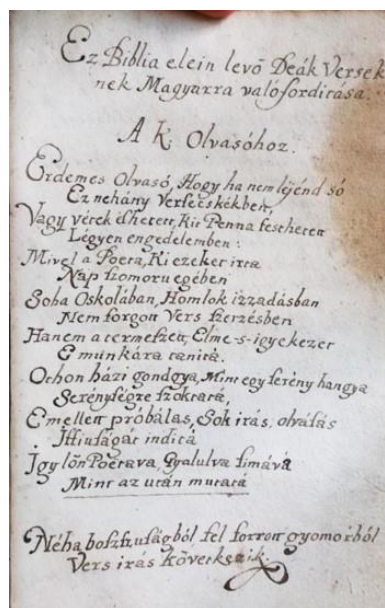
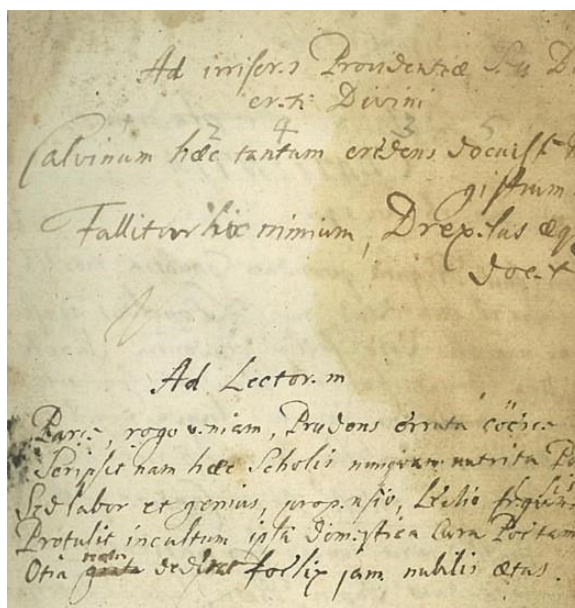
A kedves olvasóhoz szóló magyar nyelvű, ütemhangsúlyos, 8 sorpárból álló ajánlás megőrzi a latin vers lényegét, de bővebben és invenciózusabban mondja el, hogy a szerzőt nem az iskola, hanem saját ereje és tehetsége (*természet, elme és igyekezet, serénység, sok írás-olvasás, próbálás*) „gyalulta” poétává házi gondjai közepette. A korszakra, a 17. század második felére vonatkozó *nubilis aetas* (felhős korszak) a magyar versben „a nap szomorú egében” kifejezéssel tűnik fel.

Ad lectorem

A K. Olvasóhoz.

Parce, rogo veniam, Prudens errata coerce
 Scripsit nam haec Scholis numquam nutrita Poesis
 Sed labor et genius propensio, Lectio frequens
 Protulit incultum ipsa domestica cura Poetam
 Otia ~~grata~~ nota dederat foelix jam nubilis aetas.

Erdemes Olvasó, Hogy ha nem léjend só
 Ez néhány versecskékben,
 Vagy vétek élhetett, kit Penna feshetett
 Légyen engedelemben:
 Mivel a Poeta, Ki ezeket írta
 Nap szomorú egében
 Soha iskolában, Homlok izzadásban
 nem forgott Vers szerzésben
 Hanem a természet, Elme-s-igyekezet
 E munkára tanítá.
 Othon házi gondgya, Mint egy serény hangya
 Serénységre szoktatá,
 E mellett próbálás, Sok irás, olvasás
 Iffiuságát inditá.
 Így lőn Poetava Gyalulva simává
 mint az után mutatá.

3–4. A latin és magyar nyelvű ajánlás. Barna György bibliagyűjteménye, Miskolc
 (a Szerző felv.)

A mottók

A latin vers címét két idézet is kíséri, az egyik – igaz, némileg helytelenül – Iuvenalis (v. Juvenalis) szatiráját idézi: *Facit indignatio versus* (helyesen: *Facit indignatio versum*, Iuvenalis Sat. I, 79.). A szállóigeként is ismert Iuvenalis-sor szerint a költőt az őt ért méltatlanság készíti versírásra, így a *Solatium Neostadiense* mottója – amelyben az eredeti egyes számot pluralisra (*versum* – *versus*) változtatta a költő – nem hagy kétséget afelől, hogy súlyos igazságtalanság, sérelem „ihlette” a latin verset.

Ezt igazolja a másik mottó is, amelyre csak az igehely utal: *Prov. Cap. 16. v. 14.*; azaz Péld. 16:14. A bibliai lókus a Vulgata szerint: *Indignatio regis nuntii mortis et vir sapiens placabit eam*; a Károli Biblia szerint pedig: *A királynak felgerjedt haragja olyan, mint a halál követe; de a bölcs férfiú leszállítja azt.* A mottót a versek kezdete is tartalmazza, a latin költemény első sora a Vulgatára utal: *Ira fuit Regum quondam praenuntia mortis*; míg a magyar vers első sora is a Példabeszédek megfelelő sorára vonatkozik: *A Bölcs fel jedczette, Hogy halál követe / A királyok haragja.* A latin vers címe és az igehely közé a költő ezt írta, részben a címhez, részben a bibliai helyhez mint mottóhoz kapcsolva és azt kiegészítve: *PATIENTIA*, vagyis türelem, így ez a szó a Példabeszédekből vett mondással együtt projiciálja a vigasztaló vers(ek) üzenetét: aki most a király haragja miatt börtönben ül, ha bölcsen és türelemmel tűri sorsát, a harag is mérséklődik, és megszabadul.

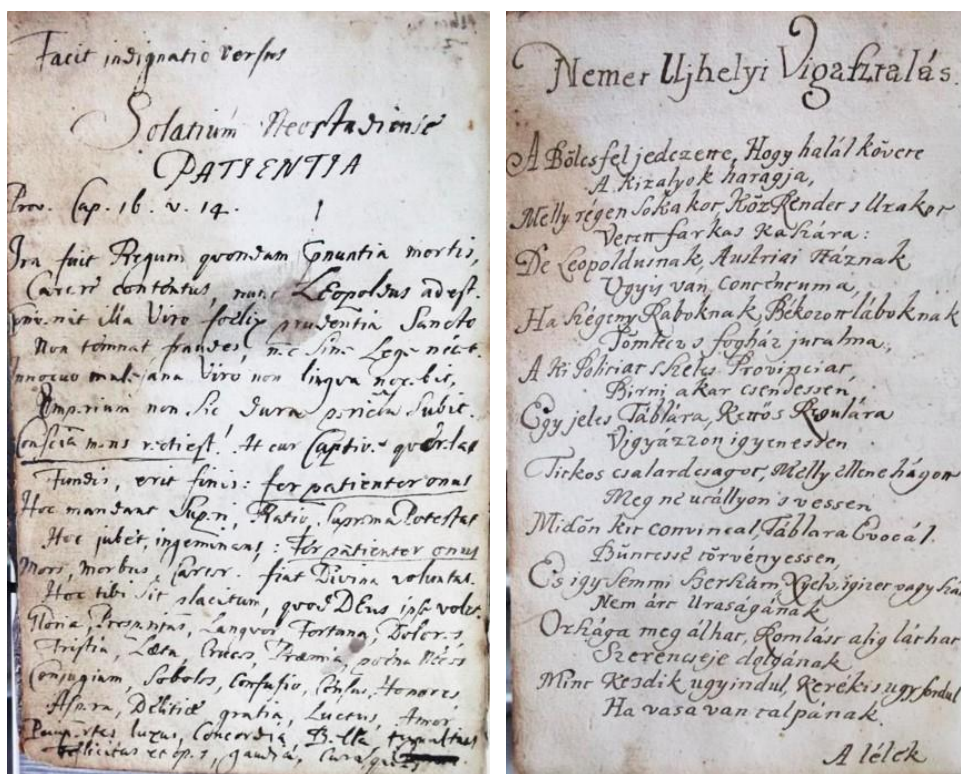
A magyar vershez szerzője nem társított mottót, az ajánlás után azonban a Iuvenalis-sor szabad fordítását olvashatjuk, versbe szedve, ami igazolja, hogy a költő „gyomorforogató” méltánytalanság miatt vette rá magát a versírásra: *Néha bosszúságból fel forrott gyomorból / Vers írás következik.*

Műfaj és metrum

Az Aranyas Bibliába beírt latin és a magyar vers összetartozik, a magyar változat az ajánlás szerint a latin költemény fordítása: *Ez biblia elein levő Deák Verseknek Magyarra való fordítása.* Már a költemények igen eltérő terjedelme, jelesül, hogy a latin vers 60 sorával szemben a magyar 176 sorból áll, figyelmeztethet, hogy valójában nem fordításról, hanem interpretációról van szó, sőt a magyar változat mintha személyesebb lenne, azon túl, hogy a szerzőnek csak ez lehet az anyanyelve, az információkat tekintve is sokkal gazdagabb. Éppen a magyar költemény ezen sajátosságai miatt feltételezzünk, hogy a latin és magyar verset ugyanazon szerző írta, sőt nemcsak írta, hanem talán szenvedte is, feltesszük, hogy a vigasztalásra talán maga a tömlöcben sínylődő poéta szorul. A költemények műfaja ugyanis – ahogyan már a címek is meghatározzák: *Solatium Neostadiense* – *Nemet Ujhelyi Vigasztálás* – az antik eredetű és eredetileg prózai *consolatio*, vagyis vigasztalás.

A latin vers metruma a klasszikus disztichon, míg a másik versnek nemcsak a nyelve, hanem a verselése is magyaros, ugyanis ütemhangsúlyos. A versben, amely nincs versszakokra osztva, két-két sor tartozik össze, ezt a lejegyző is érzékelteti, hiszen a második sort rendre beljebb kezdi, ezek a sorpárok, a sorfajt tekintve, ún.

nagysorokat alkotnak, két sormetszettel: az első sorok közepén, illetve végén; az első sor két 6 szótagos, a második egy 7 szótagos ütemből áll (6|6|7: tizenkettes alapú nagysor), azaz éppen a Balassi-sort adja ki.

5–6. A latin és magyar nyelvű versek első oldala.
Barna György bibliogyűjteménye, Miskolc (a Szerző fély.)

A versek

A két vers I. Lipót császár és magyar király (1657–1705) bécsújhelyi börtönében raboskodó fogolyhoz szól, akit mind a latin (*Captive*), mind a magyar vers (*te Szegény fogoly*) megszólít. A vers kezdő sorai, a Bibliára hivatkozva, jelesen, hogy a királyok haragja akár halált is hozhatott alattvalójukra, az uralkodó, I. Lipót haragjáról szólnak, éles kritikával illetve a király „bepolitikáját”. A latin vers gúnyosan jegyzi meg, hogy Lipót (a halál helyett) most „megelégszik” a börtönnel is (*carcere contentus nunc Leopoldus adest*). Ugyanezzel a gondolattal kezdődik a magyar költemény is (*De Leopoldusnak, Austriai Háznak / Ugyis van contentuma, Ha Szegény raboknak, Békozott láboknak / Tomlec s fogház jutalma*). Ez a „Szent Férfit” (*Viro... Sancto*), azaz a király ráadásul úgy okozkodik, hogy birodalmát veszedelmek nélkül őrizheti meg, ha nem riad vissza a cselvetésektől, az ítélet nélküli végrehajtott halálbüntetéstől, ártatlanok gyalázásától. Ugyanez, azaz az Ausztriai Ház magyar

politikájának bírálata, a magyar változatban kevésbé élesen, de hasonló üzenettel jelenik meg, ugyanakkor kiemeli a „tábla”, azaz királyi ítélőtábla, illetve a látszólagos törvényesség szerepét a magyar rendek elleni eljárásokban:

<i>Convenit illa Viro foelix prudentia Sancto</i>	<i>Aki Politiát s széles Provinciát</i>
<i>Non temnat fraudes, nec sine Lege neces.</i>	<i>Birni akar csendessen</i>
<i>Innocuo male sana Viro non lingua nocebit,</i>	<i>Egy jeles Táblára, kettős Regulára</i>
<i>Imperium non sic dura pericla subit.</i>	<i>Vigyázzon igényesen.</i>
	<i>Titkos csalárdcsagot, Melly ellene hágott</i>
	<i>Meg ne utálljon s vessen</i>
	<i>Midőn kit convincal, Táblara Evocál</i>
	<i>Büntesse törvényesen</i>
	<i>Es így semmi szerszám, Nyelv, igiret vagy Szám</i>
	<i>Nem árt Uraságának</i>
	<i>Országá meg álhat, Romlást alig láthat</i>
	<i>Szerencséje dolgának</i>

A rabság oka a király haragja, de a magyar vers szerint a fogoly egy nemes ember, akit egy általa nem ismert rosszakarója kevert bajba, mégpedig a király elleni összeesküvésbe. A versből kiderül, hogy aki beárulta, olyannyira nem ismerte őt, hogy „nagyságos” titulust és őt meg nem illető címet „ragasztott rá”, pedig ez nem illette meg, mivel nem volt főrend (*Hinc est quod mordax Titulum tibi finxit Inanem – Ki Soha nem ismért... Innen van hogy gradust, Nagyságló Titulust, / Rád ragasztott illetlen*).

A magyar sorokból felsejlik a szoros őrizet alatt tartott bécsújhelyi rab nyomorúságos sorsa is, akit ablaktalan zárkába helyeztek, sőt kését is elvették, nehogy segítségével kiszabadítsa magát, illetve, nehogy maga ellen fordítsa. A bécsújhelyi rabokat olyan erősen megkötözik, mintha eszelősök lennének. A versek felidéznek a fogoly egykori szabad életét is, a birtokán gazdálkodó, családja körében tevékenykedő, magas méltóságra nem vágyó magyar nemes bukolikus leírásában:

<i>[D]elitia fuerant arbusta locare</i>	<i>[P]lánta és ág, Kerti Szep mulacság</i>
<i>Hortis? et Agrestis ferre laboris onus.</i>	<i>Tölté régen kedvedet.</i>
	<i>Mezőn kaszáltatás, Hegyen kapáltatás</i>
	<i>Ujitotta elmédet,</i>
	<i>Néha szántás vetés, vetemény ültetés</i>
<i>Nunc vites plantare jubes? nunc vertere terras</i>	<i>Meg hozta örömedet.</i>
<i>Cornigeros iterum nunc numerare Boves</i>	<i>Tuccz vala gulyákat, Szép Szarvu marhákot</i>
	<i>Réteket Számban venni</i>
<i>Nunc placet indomitos stabulis cicurare Caballos</i>	<i>Szilaj vad lovakot, Hires paripákat</i>
	<i>Szelidcségre szoktatni,</i>
<i>Pingvibus agnellis pascua plena dare</i>	<i>Bárányos juhokot, Jóféle fajokot</i>
	<i>Erdőn metőn tartani:</i>
<i>Amplecti sociam vitae, Sobolesque tenellas</i>	<i>Illy jeles dolgokkal, Szép majorságokkal</i>
	<i>Te magadat mulatni. [...]</i>
<i>moribus ingenuis, condecorare tuas.</i>	<i>Eltednek párjában, Ki vala Házadban</i>
	<i>Kincsdedben és minden kedved</i>
	<i>Kedves Magzatiddal, Zöldellő fiakkal</i>
	<i>Vala gyönyörűséged:</i>

Kérdéses a vers szerzőjének illetősége is, vajon alsó- vagy felső-magyarországi, dunántúli, esetleg erdélyi személyről van-e szó, a versben szereplő tájnyelvi alakok: *poroncsol, aggalalom, kóistolhossak, művhely, bárányság, gyömölcsököt, farkaska-sza, tömlec, jovoddal, susárló, kövérettél* stb. talán segíthetnek majd a szerzőhöz kapcsolható régiót is meghatározni. A versekből nem derül ki a fogoly (és a szerző) felekezete, de minden bizonnyal a 17. század utolsó harmadának rendi küzdelmeiben is részt vett protestáns nemes szerzőről és szenvedőről van szó, ezt húzza alá, hogy a református Aranyas Biblia lapjaira másolták be a verseket. A magyar versben a Károlyi Bibliának éppen a Példabeszédek könyvében (*A gonosz ember versengést szerez, és a susárló elválasztja a jó barátokat*. Péld. 16:28) olvasható egyik tájzava, a varázsló jelentésű *susárló* is megjelenik: *Ez álnok susárló, hitetlen forraló / Sokat ártott nyelvével*. A protestáns kegyesség toposzai sorakoznak a magyar versnek az isteni akaratban való megnyugvásra és a békességes tűrésre buzdító szakaszában, illetve a főhóst mint istenfélő és hazaszerető férfit felidéző soraiban:

*Békességes tűrést, Kereszt alatt ülést
Az Isten poroncsolta
Szives bátorságot, Alhatatosságot
Okosságis jovallya.
Halál nyavalyaé, Tömlecz kalodae?
Mind Isten akarattya:
Nékedis ugy tessék, Rajtadis ugy essék
A mint Isten akarja.
Dicsőség, boldogság, Szerencse, lankatcság
Szomoruság fájdalom;
Büntetés jutalom, Kereszt aggalalom,
Uraság és hatalom,
Házasság, magzatok, Tisztesség, bánatok,
életbeli unalom,
Szeretet, Kegyelem, Edes engedelem,
Bestelenség, szidalom,
Szegenység, gazdagság, Kincs és Háborúság
Öröm és nyugodalom,
Hidegek, melegék, Szépteremény földek
Egesség, Csendes álm,
Haj Szálnak tudasa, Testünk formálása
Mind Isteni hatalom
Szenvedést nem tudó, Miért hát hogy ad(?)
Rajtad a nyomoruság?
Istennek erejét, Sujtoló veszszejét,
Csókold meg mint fiúság:
Mert ki alázatos, Hitben álhatatos
Merő azon bárányság.*

*Fejet hajt kinlódik, De nem zugolódik
 Távul van tölle mordcság, [...] Effelett Szent művet, Idvezítő Könyvet
 olvasásra rendeltél,
 Isten Szólgáinak Sz: Prophetáinak
 Írásin elmékkettél,
 Imátkozásokkal, Hitáldozatokkal
 Rendelt időt töltöttél,
 Kegyesség munkáját, Idvességnek uttyát
 Mint lehetett követtél.
 Hozzád hasonlatos, Jóban foglalatos
 Bátor szívü ferfinak
 Oh mi lehetne szebb, Eletre rendeseb
 Mint szolgálni az Urnak.
 E mellett jó szivel, Erös békesseggel
 Szolgálni Hazájának:
 Akárkié lenne, Ha nyerhetnek benne
 Dólga Hadakozásnak.*

A versek üzenetét, a türelemre (vö.: *PATIENTIA*), azaz a „békeséges tűrésre” való felhívást a latin vers többször ismételt, egyébként latin szállóigeeként is ismert, imperatívuszos mondata foglalja össze: *Fer patienter onus* (Viseld türelmesen terhedet!), magyar fordítása: *Viseld nagy terhedet Tölled az mint lehet / S légy békeséges tűrő*. A költő vigasztalásának lényege, hogy fogoly sorsában változás lesz, a király haragja elmúlik, a tömlöcben senyvedőnek, akinek a bibliai Jób példáját kell követnie, igazságot szolgáltatnak majd:

*Tartóztasd hát magad, A bu miért ragad
 Hozzád igen annyéra?
 Tovább nem hagyatik, Ügyöd fel vétetik
 Le forr Király haragja,
 Leszsz ezennel vége, Lelked békesége
 Terem jó gyömölcsököt,
 Tekincs Jóbnak jajját, Bekesség peldajat
 S meg látod örömodet.*

***

Forrásközlés
A verseket a kéziratos forrásnak megfelelő betűhű alakban közöljük

Ismeretlen szerző:

Solatum Neostadiense és *Németújhelyi vigasztalás*
c. kéziratos verse,
Bécsújhely, 1690 körül

Bejegyezve a kolozsvári ferences rendház Aranyas Bibliájába (Amszterdam, 1685)
Barna György (1946–2015) bibliagyűjteménye, Miskolc

Facit indignatio versus

Solatum Neostadiense

PATIENTIA

Prov. Cap. 16. v. 14.

Ad lectorem

*Ez biblia elein levő Deák Versek-
nek Magyarra való fordítása*

A K. Olvasóhoz.

Parce, rogo veniam, Prudens errata coerce

Scripsit nam haec Scholis numquam nutrita Poesis

Sed labor et genius propensio, Lectio frequens

Protulit incultum ipsa domestica cura Poetam

Otia ~~grata~~ nota? dederat foelix jam nubilis aetas

Erdemes Olvasó, Hogy ha nem léjend só

Ez néhány versecskében,

Vagy vétek élhetett, kit Penna feshetett

Légyen engedelemben:

Mivela a Poeta, Ki ezeket irta

Nap szomorú egében

Soha iskolában, Homlok izzadásban

nem forgott Vers szerzésben

Hanem a természett, Elme-s-igyekezet

E munkára tanítá.

Othon házi gondgya, Mint egy serény hangya

Serénységre szoktatá,

E mellett próbálás, Sok írás, olvasás

Iffiuságát indítá.

Igy lőn Poetava Gyalulva simává

mint az után mutatá.

*

Néha bosszuságból fel forrott gyomorból

Vers írás következik.

Solatium Neostadiense
PATIENTIA

Nemet Ujhelyi Vigasztálás

*Ira fuit Regum quondam praenuntia mortis,
Carcere contentus, nunc Leopoldus adest.
Convenit illa Viro foelix prudentia Sancto
Non temnat fraudes, nec sine Lege neces.
Innocuo male sana Viro non lingua nocebit,
Imperium non sic dura pericla subit.
Conscia mens recti est!³ At cur Captive querelas
Fundis, erit finis: fer patienter onus.
Hoc mandant Superi, ratio, Suprema Potestas
Hoc jubet ingeminans: Fer patienter onus.
Mors, morbus, carcer. fiat Divina voluntas.
Hoc tibi sit placitum quod Deus ipse volet.
Gloria, Prosperitas, Langvor, Fortuna, Dolores,
Tristia, Laeta, Cruces, Praemia, poena, Neces?
Conjugium, Soboles, Confusio, Census, Honores
Aspera Delitiae gratia, Luctus, Amor.
Paupertas luxus, Concordia, Bella, tumultus
Felicitas et opes gaudia, Cura, quies.
Fulmen, Flamma, Furor Facies formosa, Favores,
Fertilitas, Fames, Foedera, Fama, Fides.
Omnia lege meant.⁴ Numerans quia Fata capillos
Arbiter ille reget, nec sinit esse secus.
Quid facit Impatiens? Geminat sibi saeve dolor[em]
Et Virgam Superum non satis esse sinit.
At Patiens pede fixe manet, vel mobilis umquam
Terga trahit, manibus firmiter ora prem[it]*

*A Bölcs fél jedcette, Hogy halál követe
A királyok haragja,
Melly régen sokakat köz Rendet s Urakat
Vetett farkas kaszára:⁵
De Leopoldusnak, Austriai Háznak
Ugyis van contentuma,
Ha Szégyen raboknak, Békozott láboknak
Tomlecz s fogház jutalma.
Aki Politiat s szeles Provinciat
Birmi akar csendessen
Egy jeles Táblára, kettős Regulára
Vigyázzon igyenessen.
Titkos csalardcsagot, Melly ellene hágott
Meg ne utálljon s vessen
Midőn kit convincal, Táblara Evocál
Büntesse törvényessen
Es igy semmi szerszám, Nyelv, igiret vagy Szám
Nem árt Uraságának
Országá meg álhat, Romlást alig láthat
Szerencséje dolgának
Mint Kezdik ugy indul, Kerék is ugy fordul
Ha vasa van talpának
A lélek mit vetett, vétette vagy jót tett
Biró maga magának;
Hát te Szegény fogoly, Ha van erőd hogy szóly
Miért jó panasz nyelvedtől;
Bu bánat miért gyötör, Ijesztő hegyes tör
Miért nincs távul Szívedtől?
Lészen budnak vége, Szomorúság Ege
Megtisztul fellegektől,
Rajtad levő terhet, Csendességhez férhet
Vidd mint lehet erődötül.
Békességes túrést, Kereszt alati ülést
Az Isten poroncsolta
Szíves bátorságot, Alhatatosságot
Okosságis jóvallyá.*

³ *Conscia mens recti famae mendacia risit.* [Ártatlanságának tudatában kinevette a szóbeszéd hazugságait.] OVIDIUS: *Fasti*. IV. 311.

⁴ *Omnia lege meant, quam rerum Conditor ille / Sanxit ab aeterno.* Gualterus de CASTIGLIONE: *Alexandreis* VI. 514–515. Gautier de Châtillon (1135 k.–†1190) francia neolatin költő és teológus Sándor-regényének 17. századi szentgalleni kiadásai: *Alexandris, sive gesta Alexandri Magni auctore Gualtero de Castillione*. In Monasterio St. Galli, 1659¹; 1698²

⁵ A farkaskasza fő funkciója az ellenséges lovasok földre terítése volt. Paraszti eszközökből, a kaszából és a nyeles ágnyesöböl alakult ki, ezeket hosszú nyárrsal egészítették ki.

<i>Contentus modicis, didicisti Spernere Honore[m.]</i>	<i>Halál nyavalyaé, Tömlecz kalodae?</i>
<i>Ambitio non te flexit ad ima furens</i>	<i>Mind Isten akarattya:</i>
<i>Non vindicta tibi poterat Svadere Labores</i>	<i>Nékedis ugy tessék, Rajtadis ugy essék</i>
<i>Ambiguos non te Fastus ad alta tulit</i>	<i>A mint Isten akarja.</i>
<i>Num quid? Delitia fuerant arbusta locare</i>	<i>Dicsőség, boldogság, Szerencse, lankatcság</i>
<i>Hortis? et Agrestis ferre laboris onus.</i>	<i>Szomorúság fájdalom;</i>
<i>Nunc vites plantare jubes? nunc vertere terras</i>	<i>Büntetés jutalom, Kereszt aggodalom,</i>
<i>Cornigeros iterum nunc numerare Boves</i>	<i>Uraság és hatalom,</i>
<i>Nunc placet indomitos stabulis cicurare Caballos</i>	<i>Házasság, magzatok, Tisztesség, bánatok,</i>
<i>Pingvibus agnellis pascua plena dare</i>	<i>életbeli unalom,</i>
<i>Amplecti sociam vitae, Sobolesque tenellas</i>	<i>Szeretet, Kegyelem, Edes engedelem,</i>
<i>moribus ingenuis, condecorare tuas.</i>	<i>Bestelenség, szidalom,</i>
<i>Et post haec tandem Sacros tractare libellos</i>	<i>Szegénység, gazdagság, Kincs és Háborúság</i>
<i>Fundere saepe preces, ac pietatis opus.</i>	<i>Öröm és nyugalom,</i>
<i>Quid velis esse Viro Simili jucundius unquam</i>	<i>Hidegek, melegék, Szépteremény földek</i>
<i>Pace? frui stabili, pellere Martis opus.</i>	<i>Egesség, Csendes álom,</i>
<i>Ambitio et Vindicta simul licet aestuet altum</i>	<i>Haj Szálnak tudasa, Testünk formálása</i>
<i>Nonne tamen tacitus respicit ad media?</i>	<i>Mind Isteni hatalom</i>
<i>Ast ubi deficiunt, Quis vasto <in>gurgite mergi</i>	<i>Szenvedést nem tudó, Miért hát hogy ad(?)</i>
<i>Stultus amat? totus rationis inops</i>	<i>Rajtad a nyomorúság?</i>
<i>Sic Miserandus eris potius quam carcere dignus</i>	<i>Istennek erejét, Sújtoló veszzejét,</i>
<i>Sed rogo! quid causae cultor ademptus habet(ur)</i>	<i>Csókkold meg mint fiaság:</i>
<i>Ne tu, te jugules! nonne est res plena pudoris</i>	<i>Mert ki alázatos, Hitben álhatatos</i>
<i>Tales cur furias Hungara terra fovet!</i>	<i>Merő azon bányáság,</i>
<i>Non secus inde (credas) veniunt ut fune ligemur(?)</i>	<i>Fejet hajt kinlódik, De nem zugalódik</i>
<i>Amens ne rabies, possit ad Ima dare.</i>	<i>Távul van tőlle mordcság,</i>
<i>Quid magis absurdi dabitur? cui Jurgia nectis</i>	<i>Az előtt te éltél, Jókkal bővölköttél,</i>
<i>Is tecum infoelix Intima cordis agat?</i>	<i>Másén nem kövérettél,</i>
<i>Impia lingua tamen socium dedit illa malorum</i>	<i>Titulusra rovást, Nem vöttél sőt óvást</i>
<i>Et quem vix viderat, lingua proterva premit</i>	<i>Kevélységet kerültél,</i>
<i>Hinc est quod mordax Titulum tibi finxit Inanem</i>	<i>Nem ütött földhöz, Elhidd nem az üldöz</i>
<i>Sic multis nocuit quos neque novit atrox</i>	<i>Sorsoddal elégettél,</i>
<i>Pone modum curis Regis deferviat Ira.</i>	<i>Boszszuság tételben, Kecséges művhelyben</i>
<i>Consideranda dabit, nec foret ista diu</i>	<i>Elmén nem epesztettél,</i>
<i>Sorte tua contentus eras Captive! quid ultra</i>	<i>Illyen módon nagyra, Uri Méltóságra</i>
<i>Tergenimant Superi Fer Patienter onus.</i>	<i>Nem emelled Székedet:</i>
<i>Finis erit largosque dabit patientia fructus</i>	<i>Nem: mert Plánta és ág, Kerti Szep mulacság</i>
<i>Jobus adest speculum tu quoque grata canes.</i>	<i>Tölté régen kedvedet.</i>
	<i>Mezön kaszáltatás, Hegyen kapáltatás</i>
	<i>Ujitotta elmédet,</i>
	<i>Néha szántás vetés, vetemény ültetés</i>
	<i>Meg hozta örömodet.</i>
	<i>Tuccz vala gulyákat, Szép Szarvu marhákot</i>
	<i>Réteket Számban venni</i>
	<i>Szilaj vad lovakat, Hires paripákat</i>
	<i>Szelidcségre szoktatni,</i>
	<i>Bárányos juhokot, Jóféle fajokot</i>
	<i>Erdőn mezőn tartani:</i>
	<i>Illy jeles dolgokkal, Szép majorságokkal</i>
	<i>Te magadat mulatni.</i>
	<i>Kérd mégis elmédet, Emlékezetedet,</i>
	<i>Töbreis vezet tegedet,</i>
	<i>Eltednek párjában, Ki vala Házadban</i>
	<i>Kincsedben és minden kedved</i>
	<i>Kedves Magzatiiddal, Zöldellő fiakkal</i>
	<i>Vala gyönyörűséged:</i>

Ezekkel ékerült; Bánattal üressült
 Eletbeli Szép eged;
 Effelett Szent művet, Idvezítő Könyvet
 Olvasásra rendeltél,
 Isten Szólgáinak Sz: Prophetáinak
 Irásin elméltéél,
 Imátkozásokkal, Hitáldozatokkal
 Rendelt időt töltöttél,
 Kegyesség munkáját, Idvességnek uttyát
 Mint lehetett követtél.
 Hozzád hasonlatos, Jóban foglaltos
 Bátor szívü ferfinak
 Oh mi lehetne szebb, Eletre rendesseb
 Mint szólgálni az Urnak.
 E mellett jó szível, Erős békesseggel
 Szólgálni Hazájának:
 Akárkié lenne, Ha nyerhetnek benne
 Dólgá Hadakozásnak.
 Szalonnában a nyü, Ambár igen könyü,
 Keres mégis Óságot.
 Nyughatatlan elme, Lélek töredelme
 vadász nagy Méltóságot;
 Mégis jó eszközök, Isteni Segédek
 Adnak jobb bölldogságot:
 Mert azokkal senki, Ha van esze néki,
 Nem sért a fején lágyat.
 Ezek ha nincsenek, Vagy penig Kincsének
 nem veheti hasznait;
 Valaki mit csinál, Nem lesz jobb bolondnál
 Ha tengerben bé ugrik.
 Ez illyet inkább Szánd, Hogy sem tömleczre hánd
 Míg észére érkezik,
 Kegyességet így tész, Mint az okos Kertész
 Ki Plantával bajlodik.
 Mond meg mi az oka, Hogy mint egy madárka
 Szoros fogságot lássak?
 S miért töllem a kés, Mellyel nem esik rés
 Hogy Ki Szabadulhassak
 Mostan el vétetett s Meg Sem engettetett
 Hogy tiszta eget lássak
 Talám hogy Kezemmél Magam eszközömmel
 Halált ne kóstolhossak.
 Nem nagy gyalázate? Rosz magyarázaté;
 Hogy illy Nemes Országban
 Valaki boszszuból, Dölyfös indulatból
 Essék rut gyilkosságban
 Lélkét mint egy hóhér, kit ördög Szele ér
 El veszesse mordcságában?
 El hidd nem külömben, Hogy vernek kötelben
 esik rajtunk a dolog,

Mintha reis Judás Practicáló Theudás,
 Vólnál Királyod ellen.
 Innen van hogy gradust, Nagyságló Titulust,
 Rád ragasztott illetlen,
 Ez álnok sufárló, Hírelen forraló.
 Sokat ártott nyelvvel;
 Ugy más embereknek, Uri személyeknek,
 Kierfizet bőrivel.
 Tartóztasd hát magad, A bu miért ragad
 Hozzád igen annyéra.
 Tovább nem hagyatik, Ügyöd fel véterik
 Le forr Király haragja;
 Lám magad sorsoddal, Keresett jovoddal
 Valál meg elegendő.
 Azért kiáltattya, Haromszor mondattya
 A Tanács, ki mennyben Fő
 Viseld nagy terhedet Tölled az mint lehet
 S légy békességes tüdő
 Lesz ezennel vége, Lelked békessége
 Terem jó gyömölcsököt,
 Tekincs Jóbnak jajját, Bekesség példáját
 S meg látod örömodot.
 Vege.

7. A magyar vers utolsó oldala. Barna György bibliagyűjteménye, Miskolc (a Szerző felv.)

Mint eszelősököt, Fő Szédelgösököt
 Kiknél elme tébolyog;
 Meg kötik vezetik, Fogházban rekesztik
 Földhöz ne verjék magok,
 Nem visszas dologe? Képtelen foroge?
 Az emberi elmében,
 Hogy a kívül pered, Melly haragból ered
 Vólt az előtt terhesen:
 Mégis találkozott, Egy olyan átkozott
 Csalárd áruló ember;
 Ki Soha nem ismért, Mégis hitedben Sért
 S nyelvvel bünben kever;
 Mintha teis Judás, Practicáló Theudás,
 Vólnál Királyod ellen.
 Innen van hogy gradust, Nagyságló Titulust,
 Rád ragasztott illetlen,
 Ez álnok sufárló, hitetlen forraló
 Sokat ártott nyelvvel;
 Ugy más embereknek, Uri személyeknek
 kiért fizet bőrivel.
 Tartóztasd hát magad, A bu miért ragad
 Hozzád igen annyéra?
 Tovább nem hagyatik, Ügyöd fel vétetik
 Le forr Király haragja,
 Lám magad sorsoddal, keresett jovoddal
 Valál meg elegendő.
 Azért kiáltattya, Haromszor mondatta
 A Tanács, ki mennyben Fő
 Viseld nay terhedet Tölled az mint lehet
 S légy békességes tüdő
 Lesz ezennel vége, Lelked békessége
 Terem jó gyömölcsököt,
 Tekincs Jóbnak jajját, Bekesség példáját
 S meg látod örömodet.